

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Кафедра кібербезпеки та DATA – технологій, факультет № 6

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ДО ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ**

з навчальної дисципліни «Технічна та комп'ютерна графіка»
обов'язкових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

**125 – Кібербезпека та захист інформації (безпека інформаційних та
комунікаційних систем)**

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023р. № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 25.08.2023р. № 7

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з технічних дисциплін
Протокол від 29.08.2023р. № 7

Розглянуто на засіданні кафедри кібербезпеки та DATA – технологій,
факультету № 6 протокол від 15.08.2023р. № 8

Розробники:

1. Завідувач кафедри Юрій ГНУСОВ, к.т.н., доцент.
2. Старший викладач кафедри Валерій ПЕРЕСІЧАНСЬКИЙ

Рецензенти:

1. Професор кафедри ОТП НТУ «ХПІ», доктор технічних наук, професор
Кучук Г.А.
2. Професор кафедри ЕОМ ХНУРЕ, доктор технічних наук, доцент
Коваленко А.А.

1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (денна форма навчання)

Номер та назва теми	Кількість годин відведених на вивчення навчальної дисципліни						Література, сторінки	Вид контролю
	Всього	з них:						
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота		
Семестр № 2								
Тема № 1 Утворення креслення, види проектування		2				12	10.1 Л1 - С 1-12	
Тема № 2 Позиційні задачі		2			2	14	10.1 Л1 – С 29,30, 36-38	
Тема № 3 Метричні задачі		2			2	10	10.1 Л1 – С 57-67	
Тема № 4 Аксонометричні проєкції		2			4	8	10.1 Л1– С75,76	
Тема № 5 Основи застосування комп'ютерної графіки в автоматизованому проектуванні		4			4	8	10.1 Л1– С84, 89-92	
Тема № 6 Єдина система конструкторської документації. Побудова електричних радіосхем за допомогою програми Visio		2			4	8	10.1 Л1 – С99-106 ДД. Л 5 ГОСТ	
Всього по дисципліні	90	14			16	60		залік

2. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (заочна форма навчання)

Номер та назва теми	Кількість годин відведених на вивчення навчальної дисципліни						Література, сторінки	Вид контролю
	Всього	з них:						
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота		
Семестр № 2								
Тема № 1 Утворення креслення, види проектування		1				14	10.1 Л1 - С 1-12	
Тема № 2 Позиційні задачі						14	10.1 Л1 – С 29,30, 36-38	
Тема № 3 Метричні задачі						14	10.1 Л1 – С 57-67	
Тема № 4 Аксонометричні проєкції						14	10.1 Л1– С75,76	
Тема № 5 Основи застосування комп’ютерної графіки в автоматизованому проєктуванні		1			4	14	10.1 Л1– С84, 89-92	
Тема № 6 Єдина система конструкторської документації. Побудова електричних радіосхем за допомогою програми Visio						14	10.1 Л1 – С99-106 ДД. Л 5 ГОСТ	
Всього по дисципліні	90	2			4	84		залік

3. Методичні вказівки до виконання лабораторних робіт.

Тема № 2 Позиційні задачі Лабораторна робота № 1 «Позиційні задачі»

Навчальна мета заняття: Розглянути різні види позиційних задач та навчитись їх виконувати.

Кількість годин: 2 год. **Місце проведення:** навчальна аудиторія.

Навчальні питання.

1. Визначити належність точки площині трикутника та поверхні сфери.
2. Визначити характер взаємного положення двох прямих.

Література:

1. Р. А. Шмиг, В. М. Боярчук, І. М. Добрянський, В. М. Барабаш Інженерна комп'ютерна графіка: підручник – Львів: Український бестселер, 2012 – 600 с.
2. В.Є. Климнюк . Інженерна і комп'ютерна графіка : навчальний посібник. Харків: Вид. ХНЕУ, 2013. – 92 с.
3. Шоман О.В. Основи інженерної графіки та геометричного моделювання в середовищі AutoCAD: навч. посіб. В. – Харків: НТУ “ХПІ”, 2014. – 288 с
4. Глібоко О. А., М. О. Максимова, І. П. Гречка Комп'ютерна графіка. Створення моделей та сцен у тривимірному середовищі: навч. Посібник. В.- Нац. техн. ун-т “Харків. політехн. ін-т”. – Харків: НТУ “ХПІ”, 2018. – 130с

1. План проведення занять

- 1.Визначіть належність точки D площині трикутника ABC (табл.1.1).
- 2.Визначіть належність точки M поверхні сфери радіусом 5 у.о. з центром у точці O (5,5,5).
- 3.Визначіть характер взаємного положення двох прямих AB і CE.
- 4.Визначити точку перетинання прямої KL і площини ABC. Укажіть видиму і невидиму частини прямої.

2. Приклади виконання практичного завдання

- 2.1.Визначимо належність точки D(4,4,4) площині трикутника ABC (рис. 2.1).

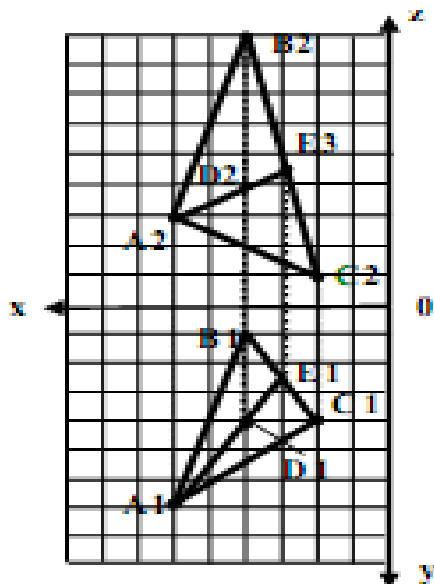

Рисунок 2.1 – Належність точки площині

Проводимо через точку D2 допоміжну пряму A2E2, що належить трикутнику ABC. Знаходимо горизонтальну проекцію прямої AE. Оскільки

всі проекції точки D лежать на відповідних проекціях прямої AE, отже точка D належить площині трикутника ABC.

2.2. Визначимо належність точки M (7,7,3) поверхні сфери радіусом 5 у.о. з центром у точці O (5,5,5) (рис. 3.2). Проведемо допоміжну січну горизонтальну площину рівня через точку M. Фронтальна проекція лінії перетинання цієї площини зі сферою буде виглядати як відрізок прямої m2.

Горизонтальна проекція лінії перетинання – окружність m1 діаметром, рівним m2. Оскільки горизонтальна проекція точки M (M1) не лежить на окружності m1, це свідчить про те, що точка M не належить поверхні сфери.

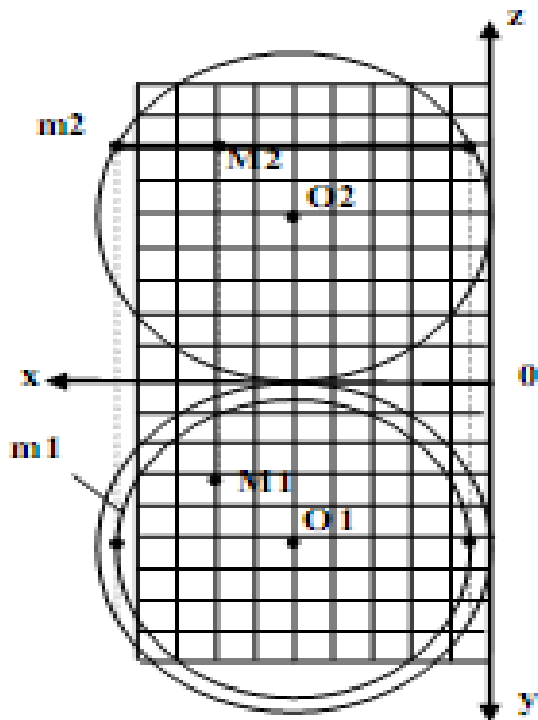

Рисунок 2.2 – Належність точки поверхні сфери.

2.3. Визначимо характер взаємного положення двох прямих AB і CE (координати точки E –7,2,8) (рис. 2.3). З креслення видно, що точки перетинання проекцій прямих AB і CE не лежать на одній лінії зв'язку. Тому ці прямі – перехресні.

2.3.4. Визначимо точку перетинання прямих KL (координати точок K – 7,2,5; L – 1,5,7) і площини ABC (рис.2.4). Для вирішення задачі побудуємо допоміжну фронтально-проектну площину, яка проходить через K2L2. Знайдемо лінію перетинання цієї площини з площиною трикутника ABC – MN. Точка перетинання M1N1 з K1L1 – Q1 є точкою перетинання прямої KL з площиною ABC. Видимість (невидимість) відрізків прямої KL знаходимо методом конкуруючих точок M2=H2 на фронтальній і F1=G1 на горизонтальній проекціях.

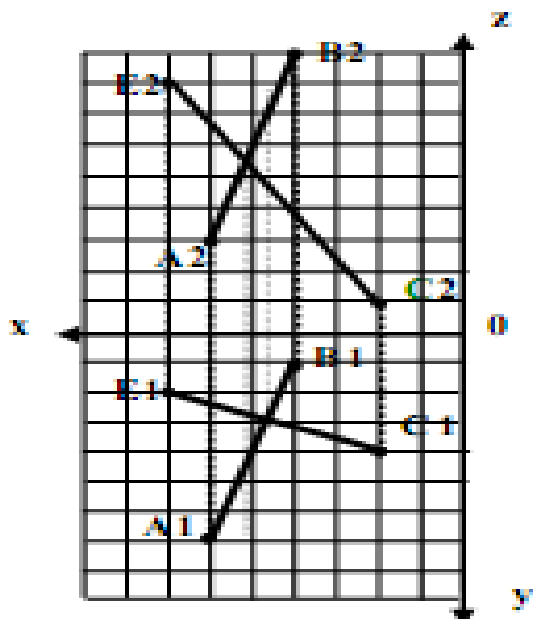

Рисунок 2.3 – Перехресні прямі

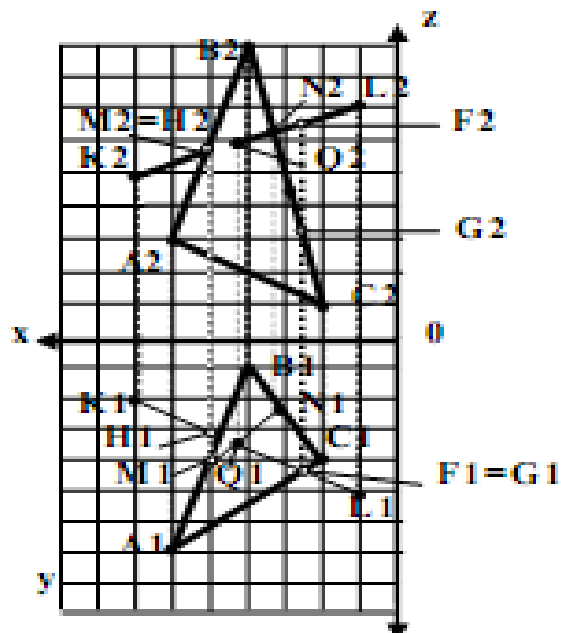

Рисунок 2.4 – Перетинання прямої з площиною

3. Виконати побудову: належність точки площині, належність точки поверхні сфери, перехресні прямі, перетинання прямої з площиною. Координати крапок відповідають варіанту з таблиці № 2.1.

Варіанти індивідуальних завдань до п. п. 1-4

Таблиця № 2.1.

№ вар.	Координати точок (в у.о.)															Площина проекцій
	D			M			E			K			L			
	x	y	z	x	y	z	x	y	z	x	y	z	x	y	z	
1	2	3	4	7	3	3	4	2	5	6	1	9	1	5	3	гор.
2	3	3	4	6	3	3	6	6	4	5	3	7	2	4	1	фр.
3	6	4	5	7	7	6	9	4	5	9	2	4	5	8	7	пр.
4	7	6	4	4	4	3	9	6	5	9	8	5	3	3	1	гор.
5	4	5	5	8	8	7	7	6	9	7	7	3	1	1	8	фр.
6	4	5	5	2	7	7	7	9	7	7	6	2	1	3	7	пр.
7	7	4	6	7	3	6	8	5	8	9	4	2	3	5	8	гор.
8	4	5	3	3	8	8	3	7	6	5	4	5	1	7	2	фр.
9	4	5	5	5	7	7	9	3	3	7	7	8	2	2	2	пр.
10	3	4	3	6	3	3	8	3	2	6	1	2	3	6	6	гор.
11	3	2	4	3	8	4	2	1	9	5	4	8	1	1	2	фр.
12	3	3	4	3	4	4	5	8	1	7	2	2	1	7	5	пр.
13	4	2	5	2	4	7	4	8	8	9	2	7	1	4	2	гор.
14	5	4	2	7	2	4	9	9	7	9	0	7	2	5	3	фр.
15	3	4	4	7	6	3	1	5	6	6	2	2	1	6	5	пр.
16	5	2	7	3	4	6	1	6	8	9	4	4	3	1	9	гор.

Номер варіанту відповідає номеру студента в журналі групи, як що у групі більше 16 студентів, то 17 це №1 і так далі. Усі практичні роботи та лабораторна робота № 1 виконуються в зошиті (в клітинку) простим олівцем під лінійку, або трикутник

Тема № 3 Метричні задачі

Лабораторна робота № 2 «Метричні задачі»

Навчальна мета заняття: Розглянути різні види метричних задач та навчитись їх виконувати.

Кількість годин: 2 год. Місце проведення: навчальна аудиторія.

Навчальні питання.

1. Визначення лінії та перетинання площин
2. Побудова лінії перетинання фронтально-проектуючою площиною з сферою, циліндром

Література:

1. Р. А. Шмиг, В. М. Боярчук, І. М. Добрянський, В. М. Барабаш Інженерна комп'ютерна графіка: підручник – Львів: Український бестселер, 2012 – 600 с.
2. В.Є. Климнюк . Інженерна і комп'ютерна графіка : навчальний посібник. Харків: Вид. ХНЕУ, 2013. – 92 с.
3. Шоман О.В. Основи інженерної графіки та геометричного моделювання в середовищі AutoCAD: навч. посіб. В. – Харків: НТУ “ХПІ”, 2014. – 288 с
4. Глібко О. А., М. О. Максимова, І. П. Гречка Комп'ютерна графіка. Створення моделей та сцен у тривимірному середовищі: навч. Посібник. В.- Нац. техн. ун-т “Харків. політехн. ін-т”. – Харків: НТУ “ХПІ”, 2018. – 130с

1. План проведення занять

1. Через точку К (табл.3.1) проведемо пряму, рівнобіжну площині АВС (табл.1.1) і заданої в табл.2.1 площині проєкцій.
2. З точки С встановити перпендикуляр до площини АВС (табл. 1.1).
3. Визначити лінію перетинання площин АВС і RST (табл. 3.1)
4. Побудувати лінію перетинання фронтально-проектною площиною, фронтальна проєкція якої проходить через точку K2L2, однієї з наступних поверхонь обертання (табл. 3.1):
  - а) сфера, задана в п. 2 нинішнього завдання;
  - б) циліндр, висотою 9 у.о. і діаметром 8 у.о. центр нижньої підстави якого знаходиться в точці O(5,5,1);
  - в) конус, висотою 9 у.о., центр підстави якого знаходиться в точці O (5,5,1), а діаметр дорівнює 8 у.о.

2. Приклад виконання практичних завдань

2.1 Через точку $K(7,2,5)$ проведемо пряму, рівнобіжну площині ABC і фронтальній площині проєкцій (рис.3.1). Для вирішення задачі, у фронтальній площині проєкцій проводимо фронталь f , що належить ABC , для чого:

- будуємо горизонтальну проєкцію фронталі (f_1), що проходить через точку C_1 (і рівнобіжну осі x) до перетинання з стороною A_1B_1 (точка G_1);
- знаходимо фронтальну проєкцію G (G_2) і будуємо фронтальну проєкцію фронталі (f_2), що проходить через C_2G_2 .

Через обидві проєкції точки K проводимо проєкції прямих b , рівнобіжні проєкціям побудованої фронталі f .

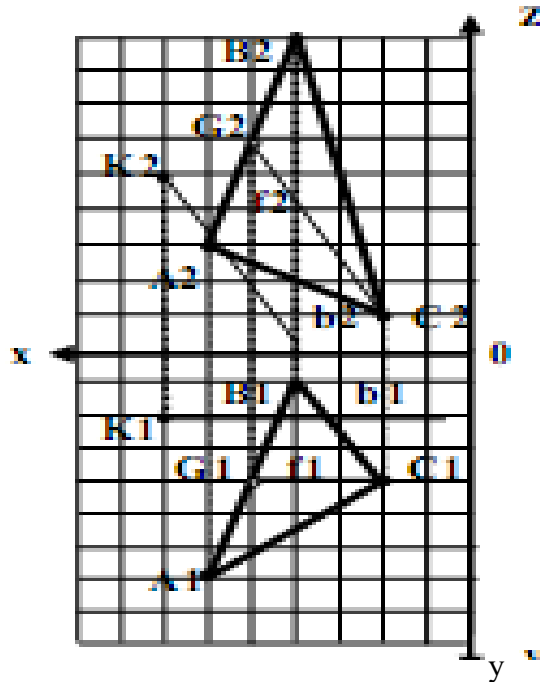

Рисунок 3.1 – Пряма, рівнобіжна площині ABC і фронтальній площині проєкцій

2.3. Із точки C встановимо перпендикуляр до площини ABC (рис. 3.2).

Для рішення використовуємо зазначене раніше визначення перпендикуляра до площини. Спочатку в площині ABC проводимо горизонталь CJ (C_2J_2 , C_1J_1) і фронталь CI (C_1I_1 , C_2I_2). Далі через точку C проводимо шуканий перпендикуляр d , горизонтальна проєкція d_1 якого перпендикулярна горизонтальній проєкції горизонталі $d_1 \perp C_1J_1$, а фронтальна проєкція d_2 перпендикулярна фронтальній проєкції фронталі $d_2 \perp C_2I_2$.

2.4. Визначимо лінію перетинання площин ABC і RST (координати точок RST – відповідно $(6,2,6)$, $(4,7,1)$ і $(1,1,7)$). Для вирішення цієї задачі двічі застосовуємо рішення задачі на перетинання прямої і площини (рис. 3.3,а)

1. Знаходимо точку N перетинання прямої B_2C_2 із площиною RST :

- знаходимо на точках перетинання B_2C_2 з R_2T_2 і S_2T_2 (J_2, P_2) і їхні горизонтальні проєкції (J_1, P_1);
- перетинання лінії P_1J_1 з B_1C_1 дасть горизонтальну проєкцію N_1 точки

N, маючи яку знаходимо фронтальну проекцію N2.

2. Аналогічно знаходимо точку перетинання M прямої SR з площиною ABC.

3. Проводимо лінію MN перетинання площин ABC і RST.

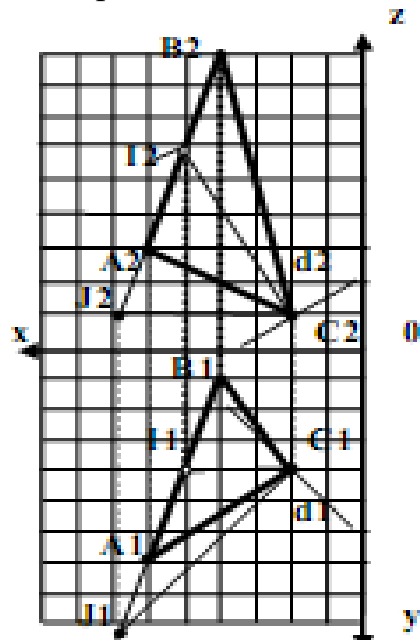

Рисунок 3.2 – Пряма, перпендикулярна площині

3. Визначимо видимість площин по конкуруючих точках $I_2=G_2$ і $V_1=U_1$ (рис. 3.3,б):

- I_2, G_2 визначають видимість на фронтальній площині проекцій (на горизонтальній площині проекцій точка I_1 лежить нижче G_1 , а значить пряма A_2B_2 , на якій лежить точка I_2 , закриває пряму R_2S_2);

- точки V_1, U_1 визначають видимість на горизонтальній площині проекцій (точка V_2 лежить вище точки U_2 на фронтальній площині проекцій), а значить пряма S_1T_1 , якій належить точка V_1 , закриває пряму B_1C_1 на горизонтальній площині проекцій.

3. Побудуємо лінію перетинання фронтально-проектної площиною, фронтальна проекція якої проходить через точки K_2L_2 (координати точок $K - 7, 2, 5$; $L - 1, 5, 7$), циліндра, висотою 9 у.о., центр нижньої основи якого знаходиться в точці $O(5, 5, 1)$, а діаметр дорівнює 8 у.о.(рис.3.4).

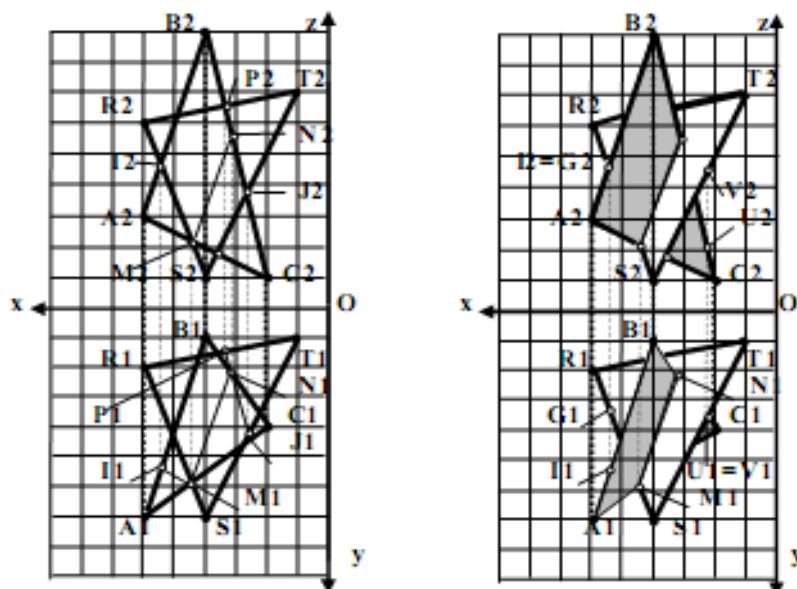

Рисунок 3.3 –перетинання
ABC і RST

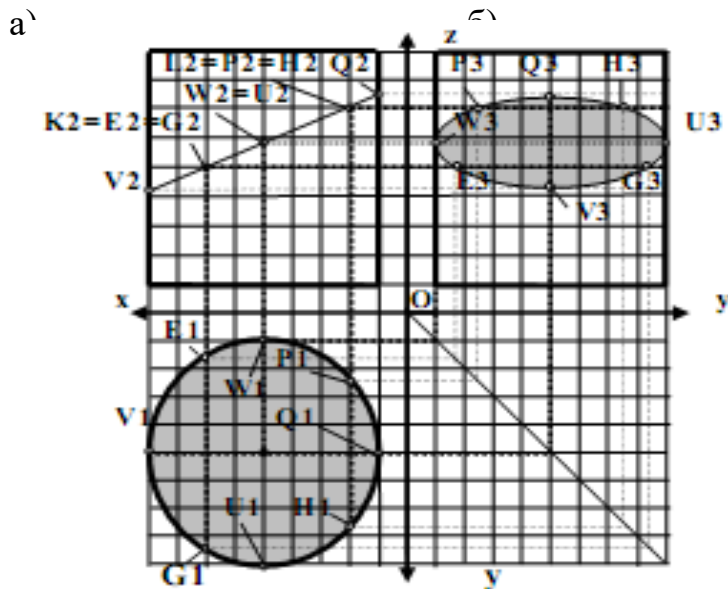

Рисунок 3.4 – Перетинання циліндра з фронтально-проектною площиною.

Порядок побудови:

- на фронтальній проекції лінії перетинання, що проходить через $K2L2$, відзначаємо допоміжні точки $V2, E2, G2, W2, U2, Q2, P2, H2$, що належать одночасно поверхні циліндра і січної площини, і знаходимо їхню горизонтальну і профільну проекції;

- з'єднавши однойменні проекції зазначених точок, одержуємо шукані лінії перетинання (точність побудови ліній перетинання визначається кількістю допоміжних точок);

У горизонтальній площині проекцій лінія перетинання є окружністю, а в профільній – еліпсом.

4. Виконати завдання відповідно свого варіанту.

Таблиця 3.1 варіанти індивідуальних завдань

№ вар.	Координати точок (в у.о.)															Поверхня обертання
	R			S			T			K			L			
	x	y	z	x	y	z	x	y	z	x	y	z	x	y	z	
1	5	2	2	4	6	7	1	3	4	6	1	9	1	5	3	сфера
2	5	1	6	4	5	1	1	3	3	5	3	7	2	4	1	циліндр
3	9	5	5	3	1	2	2	4	8	9	2	4	2	8	7	конус
4	9	6	5	5	9	1	2	3	8	9	8	5	3	3	1	сфера
5	7	7	2	6	1	9	1	6	6	7	7	3	1	1	8	циліндр
6	6	2	2	7	9	7	1	6	5	7	6	2	1	3	7	конус
7	7	7	2	8	4	8	3	3	6	9	4	2	3	5	8	сфера
8	6	9	1	7	5	7	2	4	5	5	4	5	1	7	2	циліндр
9	5	8	2	6	5	5	1	1	4	7	7	8	2	2	2	конус
10	7	3	3	5	1	6	2	5	2	6	1	2	3	6	6	сфера
11	4	4	2	3	1	8	1	4	4	5	4	8	1	1	2	циліндр
12	5	3	5	4	7	1	1	2	4	7	2	2	1	7	5	конус
13	7	4	3	3	1	8	2	6	3	9	2	7	1	4	2	сфера
14	7	2	2	6	7	8	3	3	6	9	0	7	2	5	3	циліндр
15	6	5	5	3	6	1	1	3	6	6	2	2	1	6	5	конус

Номер варіанту відповідає номеру студента в журналі групи, як що у групі більше 15 студентів, то 16 це №1 і так далі. Усі практичні роботи та лабораторна робота № 1 виконуються в зошиті (в клітинку) простим олівцем під лінійку, або трикутник.

Тема № 4 Аксонометричні проекції

Лабораторна робота № 3 «Ізометрична і диметрична прямокутні проекції»

Навчальна мета заняття: Навчитись виконувати проекції плоских фігур в ізометричній і диметричній проекціях.

Кількість годин: _4 год. Місце проведення: навчальна аудиторія

Література:

1. Р. А. Шмиг, В. М. Боярчук, І. М. Добрянський, В. М. Барабаш Інженерна комп'ютерна графіка : підручник. – Львів: Український бестселер, 2012. – 600 с.
2. В.Є. Климнюк . Інженерна і комп'ютерна графіка : навчальний посібник. Харків: Вид. ХНЕУ, 2013. – 92 с.
3. Шоман О.В. Основи інженерної графіки та геометричного моделювання в середовищі AutoCAD: навч. посіб. В. – Харків: НТУ “ХПІ”, 2014. – 288 с
4. Глібко О. А., М. О. Максимова, І. П. Гречка Комп'ютерна графіка. Створення моделей та сцен у тривимірному середовищі: навч. Посібник. В.- Нац.техн. ун-т “Харків. політехн. ін-т”. – Харків: НТУ “ХПІ”, 2018. – 130с

Завдання : Зобразити в ізометричній і диметричній прямокутних проекціях трикутник ABC, координати вершин якого наведені в табл.1.1. відповідного варіанту завдання.

Побудову креслення прямокутника в ізометричній і диметричній проекціях спочатку виконати заданої в зошиті а потім за допомогою графічного пакета AutoCAD.

Варіанти завдання

Таблиця 1.1

№ вар.	Координати точок (в у.о.)									Пряма рівня	Проекуюча пряма	Площина рівня	Проекуюча площина
	А			В			С						
	x	y	z	x	y	z	x	y	z				
1	5	5	5	2	2	2	1	4	7	гор	фр	пр	гор
2	5	4	2	3	5	6	1	1	5	фр	пр	гор	фр
3	7	5	3	9	3	7	1	2	4	пр	гор	фр	пр
4	8	5	6	9	7	3	1	4	2	гор	пр	фр	гор
5	8	6	6	3	7	9	2	4	1	фр	гор	пр	фр
6	8	8	4	3	9	7	2	1	3	пр	фр	гор	пр
7	8	7	6	7	3	9	4	2	1	гор	фр	гор	пр
8	4	3	2	7	9	3	3	6	7	фр	пр	фр	гор
9	6	8	4	4	2	5	1	3	3	пр	пр	гор	фр
10	7	1	5	4	5	2	1	5	3	гор	пр	гор	фр
11	1	3	9	4	1	5	3	5	1	фр	гор	фр	пр
12	6	6	3	1	4	2	3	1	5	пр	пр	фр	гор
13	6	7	7	2	2	6	5	1	1	гор	гор	фр	пр
14	3	6	8	8	5	4	5	1	3	фр	фр	пр	гор
15	3	6	8	2	1	2	5	3	1	пр	фр	гор	фр

План виконання лабораторної роботи.

1.Зобразимо в ізометричній прямокутній проекції трикутник, вершини якого задані координатами точок $A(6,7,3)$, $B(4,1,9)$, $C(2,4,1)$ (рис.1).

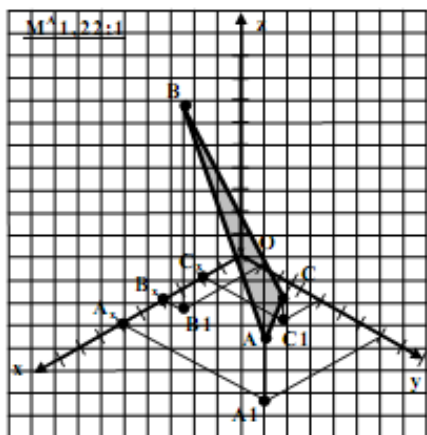

Рисунок 5.1 - Ізометрична прямокутна проекція трикутника ABC

Проведемо вісі ізометричної проекції і відзначаємо масштаб аксонометричного зображення $M_A 1,22:1$. Знайдемо проекції точок ABC в ізометричній системі координат. З'єднаємо прямими отримані точки.

Зобразимо в диметричній прямокутній проекції трикутник, вершини якого задані координатами точок A, B, C. Проведемо вісі диметричної проекції (рис. 5.2) і відзначаємо масштаб аксонометричного зображення $M_A 1,06:1$.

Знайдемо проекції точок ABC у диметричній системі координат. З'єднаємо прямими отримані точки.

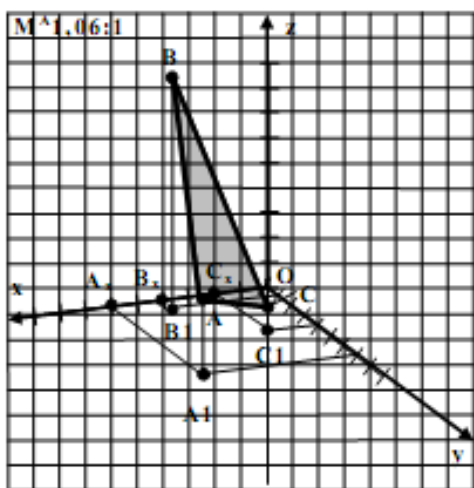

Рисунок 4.2 - Диметрична прямокутна проекція трикутника ABC

Тема № 5 Основи застосування комп'ютерної графіки в автоматизованому проектуванні

Лабораторна робота № 4 «Побудова креслення плоскої деталі в AutoCAD»

Навчальна мета заняття: Ознайомитись та навчитись працювати з програмою AutoCAD

Кількість годин: 4 год. Місце проведення: комп'ютерний клас.

Література:

1. Шоман О.В. Основи інженерної графіки та геометричного моделювання в середовищі AutoCAD: навч. посіб. В. – Харків: НТУ “ХПІ”, 2014. – 288 с
2. Глібко О. А. К. С. Голотенко. Комп’ютерна графіка. Створення та редагування растрових зображень: навч. посіб. В.– Харків : ТОВ «Планета-Прінт», 2020. – 294с
3. Даниленко В. Я., О. В. Шоман. Проекційне моделювання геометричних об’єктів : навч. посіб. В. – Харків : ПП «Технологічний центр», 2021. – 324 с
4. Програмне забезпечення. Програма «Auto CAD».

Завдання

Виконати побудову креслення плоскої деталі відповідно варіанту завдання на прикладі побудови креслення плоскої деталі (рис. 1) за допомогою графічного пакета AutoCAD.

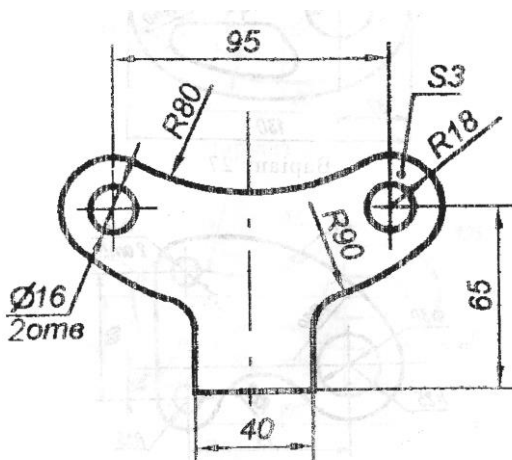

Рис. 1 - Креслення плоскої деталі

План виконання завдання:

1.Задати формат креслення А4 210х297, використовуючи команду LIMITS (ЛІМІТИ), що знаходиться в головному меню Формат. Границі креслення - це пари двовірних крапок у світовій системі координат, що задають лівий нижній (Lower left corner) і правий верхній (Upper right corner) кути прямокутної області.

2.Встановити режим висновку на екран координатної сітки з зручним розміром осередку (команда GRID)

3.Задати крокову прив'язку графічного курсору до вузлів невидимої растрової сітки (команда SNAP) з обраним кроком.

4. Здійснити визначення шарів, у яких буде виконуватися креслення взаємопов'язаних елементів креслення. Діалогове вікно Властивість шару і типи ліній викликається відповідною кнопкою в панелі інструментів Властивості об'єктів. Призначення шарів, що рекомендуються:

ВІСІ - для креслення осьових ліній;

ДОП - для креслення допоміжних побудов;

ОСН - для креслення основних ліній креслення;

РОЗМ - для поставки розмірів.

5. Далі виконується безпосередньо саме креслення.

5.1. У шарі ВІСІ проводимо вісьові лінії (рис.2а) з урахуванням розмірів деталі і вибору початку координат

5.2. У шарі ДОП тонкими лініями здійснюємо побудова кіл (CIRCLE), прямих (LINE) і сполучень (FILLET) (рис.2б).

5.3. За допомогою команди ПОЛІЛІНІЯ (PLINE) у шарі ОСН робимо наведення креслення лініями товщиною 0,8 мм. Після цього шар ДОП можна заморозити (рис.2в).

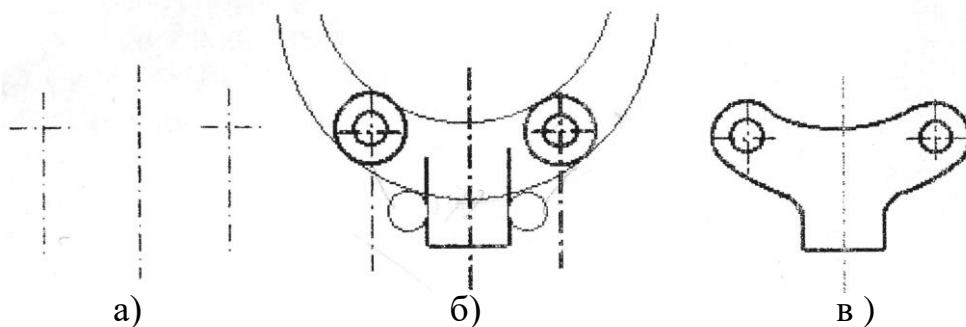

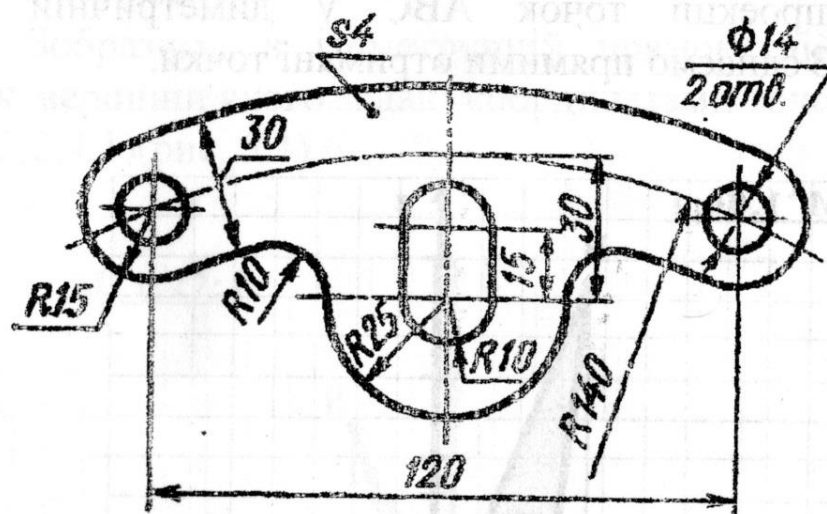
Рисунок 2- Етапи побудов креслення

5.4. За допомогою панелі інструментів Розміри здійснюється розстановка розмірів креслення (рис.1).

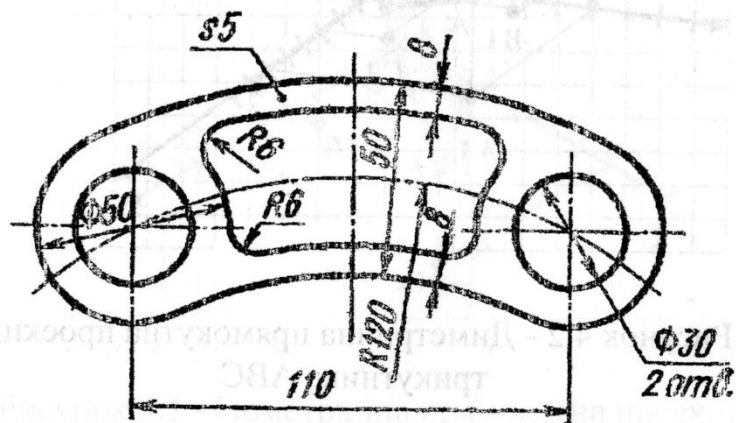
6. За допомогою команди SAVE креслення зберігається у файлі з ім'ям, що включає номер варіанта.

3. Індивідуальні варіанти завдання

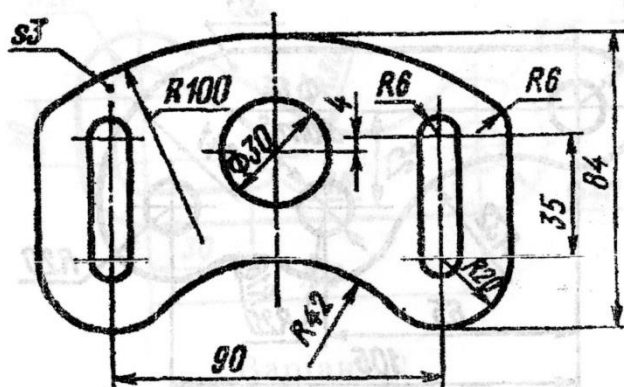
Виконати побудову креслення плоскої деталі (відповідно свого індивідуального варіанту завдання. Номер варіанту відповідає відповідному номеру студента в учбовому журналі) за допомогою графічного пакета AutoCAD.

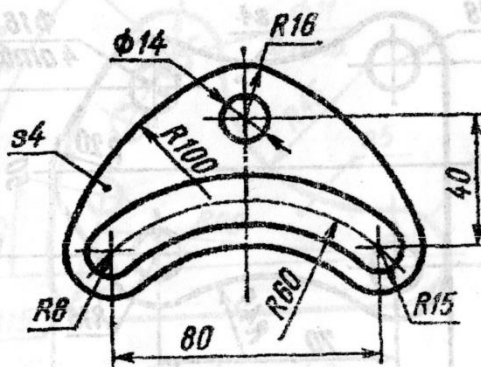
Варіант 1

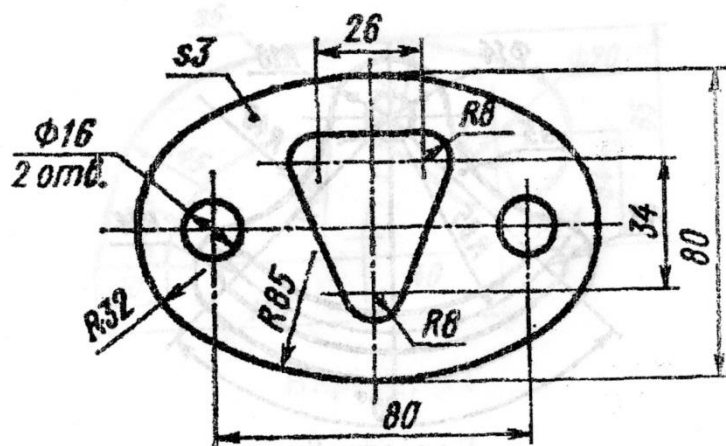
Варіант 2

Варіант 3

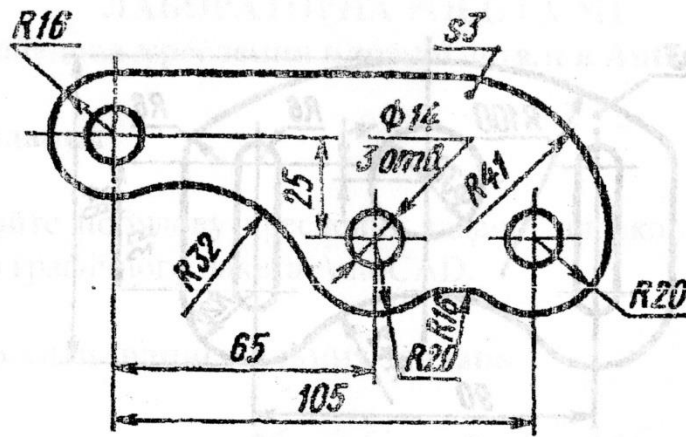

Варіант 4

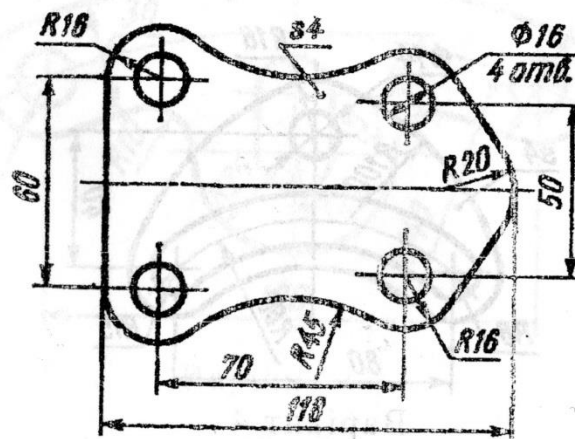

Варіант 5

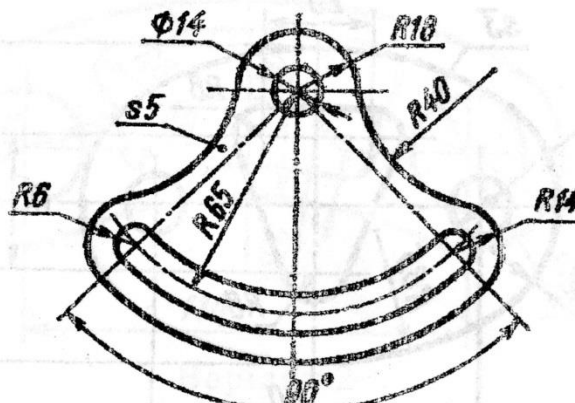

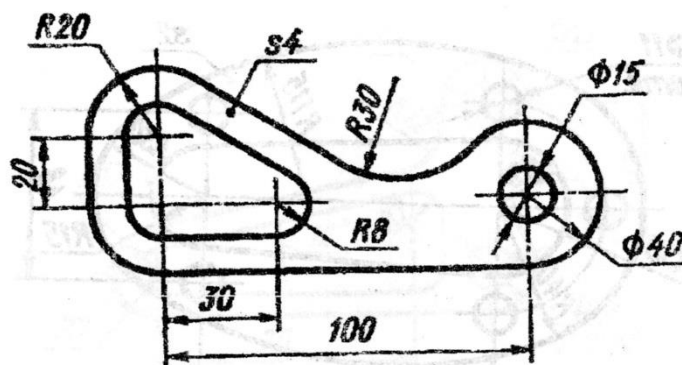
Варіант 6

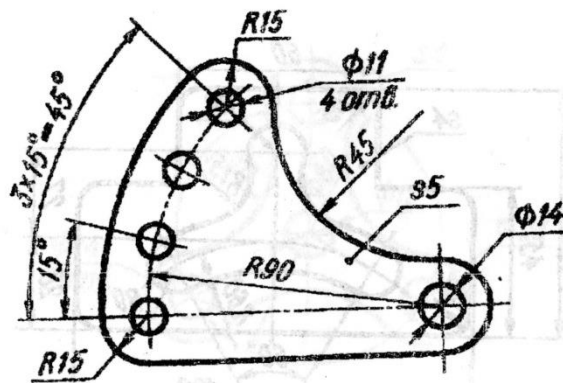
Варіант 7

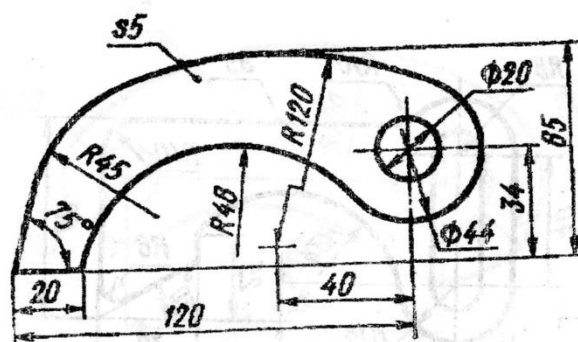
Варіант 8

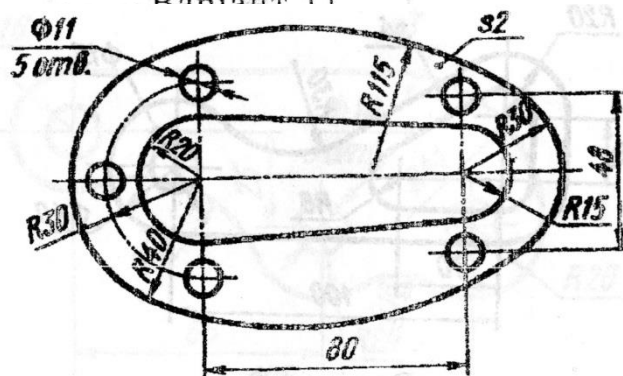
Варіант 9

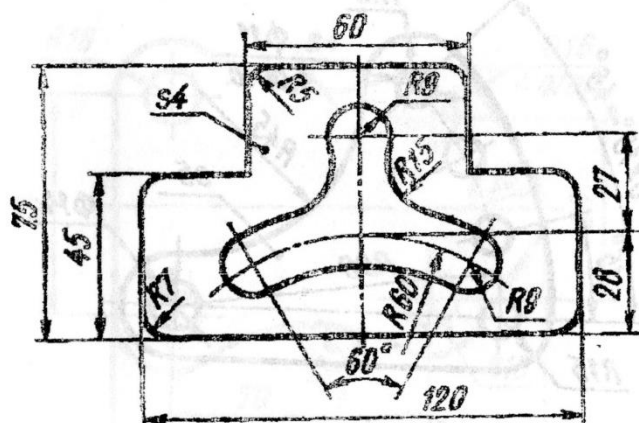
Вариант 10

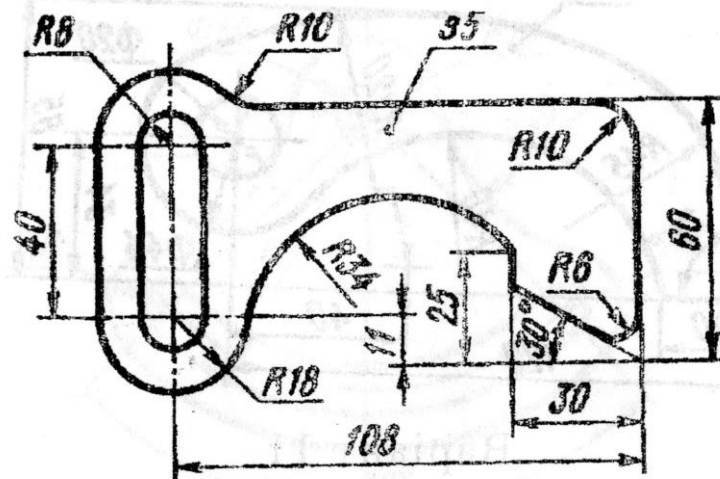
Вариант 11

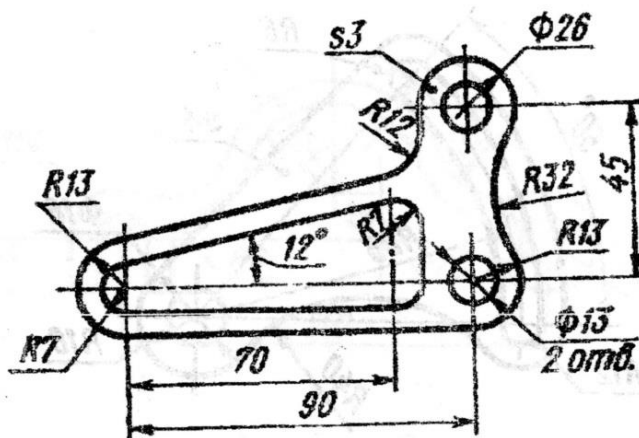
Вариант 12

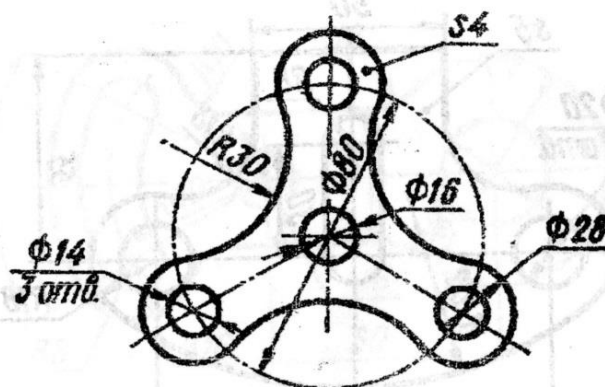
Вариант 13

Вариант 14

Вариант 15

Вариант 16

Тема № 6 Єдина система конструкторської документації. Побудова електричних радіосхем за допомогою програми Visio

Лабораторна робота № 5 «Побудова радіосхеми за допомогою пакета програми Visio Professional 2013 »

Навчальна мета заняття: Навчитися виконувати креслення електричних радіо схем за допомогою програми Visio, та відповідно вимогам ЄСКД (Єдині Системи Конструкторської Документації).

Кількість годин: _4 год. Місце проведення: комп'ютерний клас.

Література

1. Загальне положення (ЄСКД ДСТ 2.001-93)
2. ДСТ 2.702-75 ЄСКД. Правила виконання електричних схем
3. ДСТ 2.708-81 ЄСКД. Правила виконання електричних схем цифрової обчислювальної техніки
4. ДСТ 2.710-81 ЄСКД. Буквено-цифрові позначення в електричних схемах
5. ДСТ 2.723-68 ЄСКД. Умовні графічні позначення в схемах. Котушки індуктивності, дроселі, трансформатори, автотрансформатори та магнітні підсилювачі
6. ДСТ 2.728-74 ЄСКД. Умовні графічні позначення в схемах. Резистори, конденсатори
7. Пакет програми Visio Professional 2013

Теоретична частина.

Visio Professional 2013 включає усі можливості Visio Standart 2013 надає додаткові функції. Так є можливість підключати схеми до джерел даних, таким як Microsoft Excel, Access, SQL і Sharepoint Services. Задавши не обхідні умови, ці данні можуть відображатися в реальному часі .А функція автоматичного оновлення допоможе підтримувати дані на діаграмах в актуальному стані. Завдяки службі Visio Services є можливість публікувати динамічно оновлюванні схеми в мережі Інтернет і забезпечувати їх перегляд через портал Sharepoint. Для спеціальних завдань, програма містить розширений набір шаблонів, включаючи інженерні мережі, детальні діаграми мережі, будівельні, архітектурні діаграми, діаграми програмного забезпечення і баз даних.

Процес створення графічного зображення за допомогою ЕОМ складається з трьох етапів:

- 1) перетворення інформації про геометричний об'єкт з графічного в машинну;
- 2) редагування графічної інформації;
- 3) перетворення відредагованого зображення геометричного об'єкту з машинного в графічну форму, та його виведення на екран дисплея, принтер або протер.

Графічний редактор Visio володіє безліччю особливостей, які значно

підвищують можливості Visio в порівнянні із звичайними редакторами. До однієї з таких особливостей відноситься наявність вбудованих майстрів, що дозволяють створювати блок-схеми різних рівнів складності. У цьому розділі детально розглядається можливі шляхи розробки професійних блок-схем. У Visio є декілька стандартних типів блок-схем, за допомогою яких можна швидко будувати схеми в тих областях, де вони використовуються найчастіше.

Audit Diagram (аудиторська діаграма) - блок-схема ревізії – включає фігури, використовувані в схемах контролю, обліку і управління фінансовими або інформаційними потоками;

Basic Flowchart (основна блок-схема) - блок-схема загального призначення – застосовується для створення призначених для користувача блок-схем довільного призначення або додавання необхідних елементів в стандартні схеми;

Cause and Effect Diagram (причинно-наслідкова діаграма) - блок-схема, що дозволяє проілюструвати причинну залежність подій;

Cross- Functional Flowchart - (перехресно-функціональна блок-схема) – надбудова блок-схеми, яка призначена для ілюстрації стосунків між зміною процесу виконання завдання і його організацією;

Data Flow Diagram (діаграма тимчасового потоку) - блок-схема, що містить елементи, які залежать від часу або умови;

IDEFO Diagram (IDEFO - діаграма) - блок-схема, що дозволяє створювати залежні або багаторівневі діаграми;

Mind Mapping Diagram (діаграма, що відображає) - блок-схема, призначена для представлення проектів, що знаходяться у стадії розробки або удосконалення;

SDL Diagram (SDL - діаграма) - блок-схема, в якій використовуються графічні елементи мови SDL (Specification and Description Language), мова специфікації і описів. Ця блок-схема містить фігури стандартних елементів мови SDL, за допомогою яких можна створювати професійні блок-схеми, наприклад блок-схеми програм;

TQM Diagram (TQM - діаграма) - блок-схема, призначена для представлення управління і автоматизації процесу;

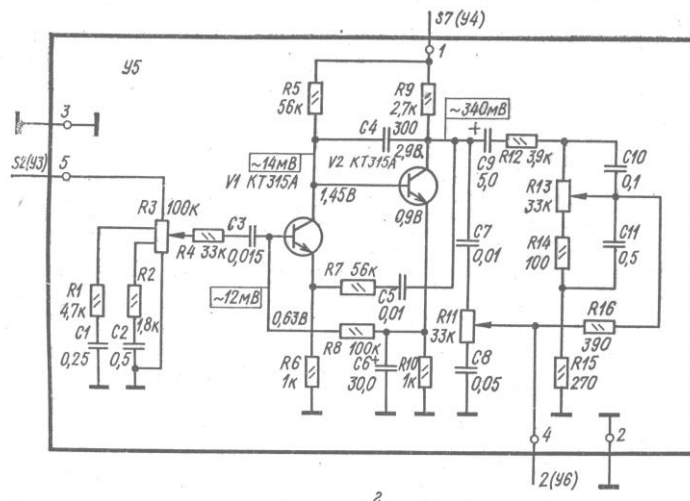
Work Flow Diagram (діаграма розподілу робочого потоку) - блок-схема для представлення процесу управління, обліку і зміни людських ресурсів. Велика кількість з'єднувачів представлена в трафареті Connectors, який можна відкрити, вибравши команду File- Stencils-Visio Extras – Connectors.

При використанні з'єднувачів важливо пам'ятати, що з'єднання повинні виконуватися в точках з'єднання (connection points), які на фігурі, вставлені в лист, позначаються синіми хрестиками. При правильному з'єднанні фігури і з'єднувача в місці стикування з'являється червоний квадрат. Якщо фігура не має точок з'єднання, можливо, що відключено їх відображення або вибрана фігура входить до групи. Для відображення точок з'єднання необхідно в меню View встановити прапорець навпроти пункту Connection points. При правильному з'єднанні елементів блок-схеми подальше переміщення окремих блоків схеми по полю листа не приведе до розриву встановлених зв'язків, а навпаки - з'єднувач автоматично змінить свою форму, підлаштовуючись під нове положення.

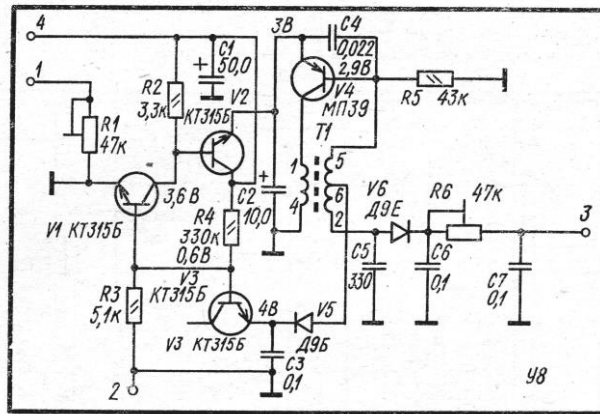
План виконання роботи.

1. Накреслити задану принципову радіосхему за допомогою графіки.
2. Для створення фігури (радіоелементу) Off- page reference на робочому листі виконати наступні процедури:
  - Відкрити трафарет Basic Flowchart Shapes. Для цього вибрати команду File- Stencils- Flowchart- Basic Flowchart Shapes.
  - У трафареті вибрати майстер Off- page reference, перемістивши його на робочий лист.
  - У вікні діалогу Off, що відкрилося, - page reference встановити необхідні параметри.
  - У розділі Connect to вибрати сторінку, де повинен виконуватися перехід після подвійного «клацання мишкою» по фігурі. Якщо перемикач встановлений в положенні Existing page, то в списку, що розкривається, можна вибрати одну з відповідних сторінок.
  - Для автоматичного створення копії фігури - Off - page reference на листі, куди виконуватиметься посилання, встановити прапорець Drop off - - page reference shape on page.
  - Щоб текстовий блок, вставлений у фігуру Off- page reference на поточній сторінці, відповідав тексту копії фігури, що знаходиться на листі, куди виконувалось посилання, встановити прапорець Keep shape tex.
3. Оформити звіт про виконання лабораторної роботи, в якому повинно бути:
  - 3.1 розділ теоретичної частини:
    - призначення ЕСКД, та які ДСТ (ГОСТ) використовуються при кресленні радіосхем;
    - призначення програми Visio Professional 2013;
  - 3.2 розділ виконання лабораторної роботи, т.т. побудова заданої радіосхеми та перелік з позначенням радіоелементів які використовуються.

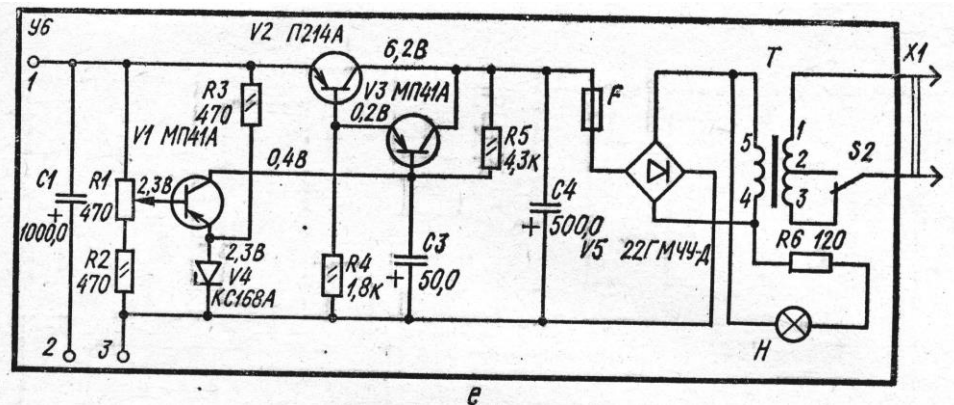
Варіант №1
Підсилювач попередній

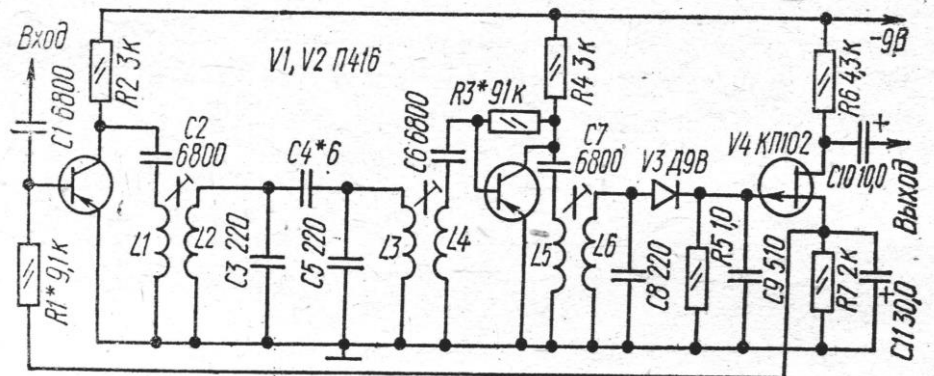
Варіант № 2
Перетворювач напруги

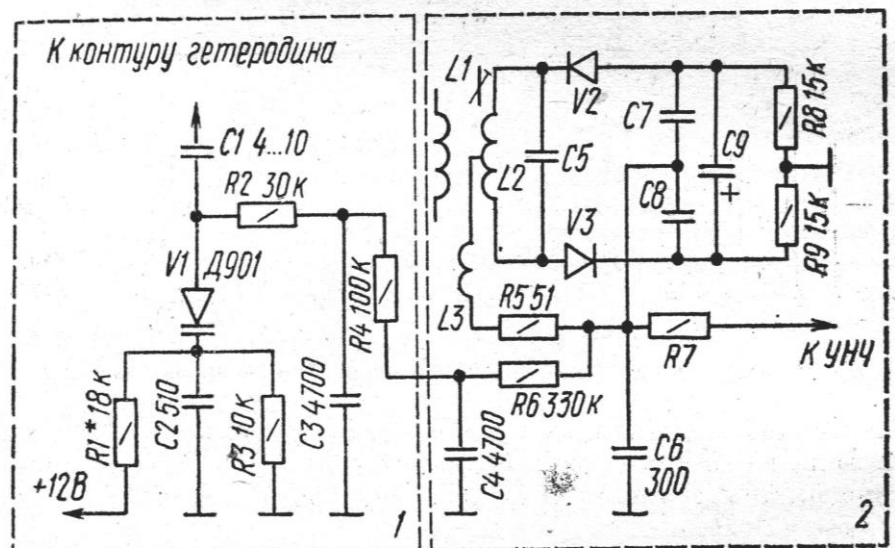
Варіант № 3
Блок живлення

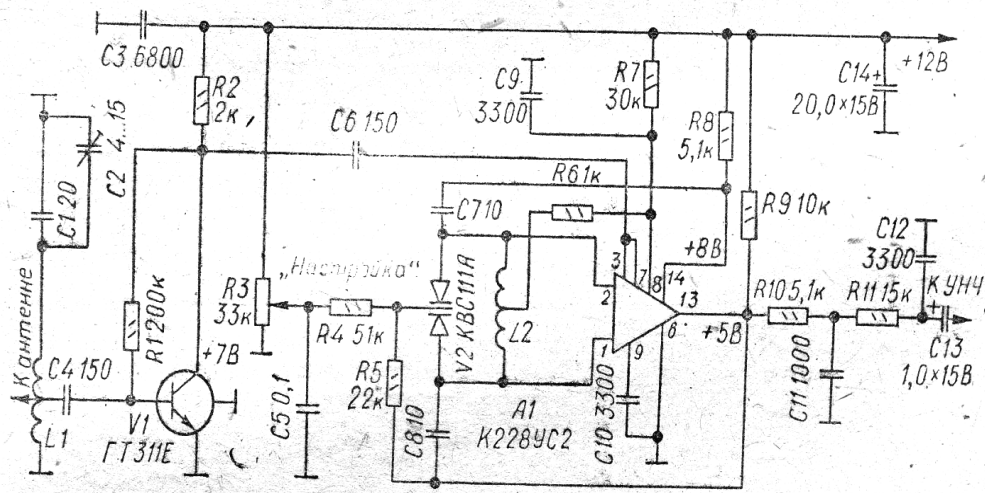
Варіант № 4
Схема підсилювача
проміжної частоти
простого приймача

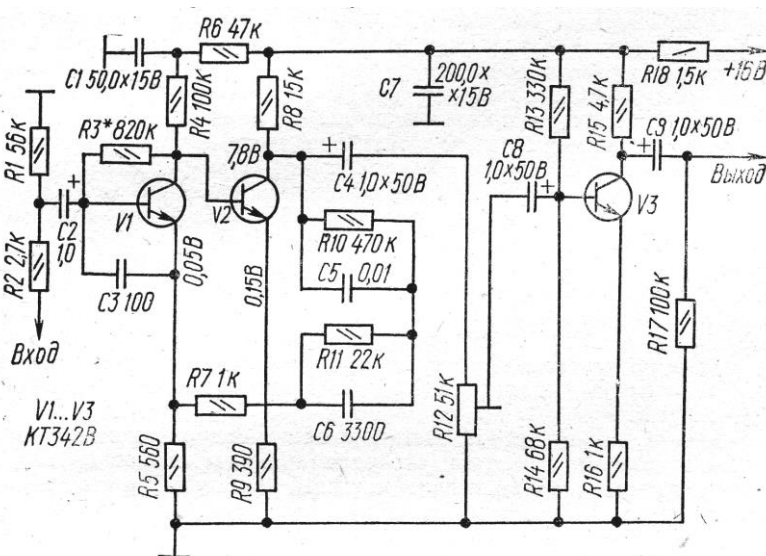
Варіант № 5
Схема системи АПЧ
з управлінням на
варикапі

Варіант № 6
Схема УКХ
приймача з ФАПЧ

Варіант № 7
Схема попереднього
підсилювача коректора
для електрофону з магнітним
звукосприймачем

Варіант № 8
Схема вихідного
каскаду на двох
мікросхемах

